ISSN 2181-3187

OZIQ-OVQAT SANOATINI MODERNIZATSIYA QILISHDA DAVLAT SIYOSATINING ROLI VA USTUVOR YO‘NALISHLARI

Umrzoqov Sanjarbek Obidjon o‘g‘li
Toshkent Davlat Iqtisodiyot universiteti.
“Kechki ta’lim va Magistratura” fakulteti
Iqtisodiyot yo‘nalishi
1- kurs I-25 guruh talabasi

Annotatsiya: Ushbu maqolada oziq-ovqat sanoatini modernizatsiya qilishda davlat siyosatining o‘rni, iqtisodiy samaradorligi va ustuvor yo‘nalishlari tadqiq etilgan. Tarmoqqa innovatsion boshqaruv va raqamli texnologiyalarni joriy etish orqali raqobatbardoshlikni oshirish hamda barqaror oziq-ovqat xavfsizligini ta'minlash yuzasidan amaliy takliflar ishlab chiqilgan.

Kalit so‘zlar: oziq-ovqat sanoati, modernizatsiya, davlat siyosati, iqtisodiy samaradorlik, raqamli texnologiyalar, innovatsiyalar, kadrlar salohiyati.

Аннотация: В данной статье исследуются роль, экономическая эффективность и приоритетные направления государственной политики в модернизации пищевой промышленности. Разработаны предложения по повышению конкурентоспособности и обеспечению продовольственной безопасности путем внедрения инновационного менеджмента и цифровых технологий в отрасль.

Ключевые слова: пищевая промышленность, модернизация, государственная политика, экономическая эффективность, цифровые технологии, инновации, кадровый потенциал.

Abstract: This article examines the role, economic efficiency, and priority directions of state policy in modernizing the food industry. Practical proposals for increasing competitiveness and ensuring sustainable food security through the implementation of innovative management and digital technologies are developed.

ISSN 2181-3187

Keywords: food industry, modernization, state policy, economic efficiency, digital technologies, innovations, personnel potential.

KIRISH

Jahon iqtisodiyotining hozirgi globallashuv va keskin raqobat sharoitida aholini xavfsiz va sifatli oziq-ovqat mahsulotlari bilan ta'minlash har bir davlatning strategik vazifalaridan biri hisoblanadi. Oziq-ovqat sanoatini modernizatsiya qilish, uni zamonaviy texnologiyalar bilan jihozlash hamda tarmoqda mehnat unumdorligini oshirish maqsadida davlat tomonidan qo‘llab-quvvatlash mexanizmlarini takomillashtirish bugungi kunning eng dolzarb masalalaridan biridir. Davlat siyosati bu borada nafaqat moliyaviy resurslarni yo‘naltiruvchi, balki institutsional muhitni yaratuvchi, normativ-huquqiy bazani shakllantiruvchi va innovatsion jarayonlarni rag‘batlantiruvchi asosiy drayver sifatida namoyon bo‘ladi.

Xususan, so'nggi yillarda respublikamizda oziq-ovqat xavfsizligini ta'minlash, agrosanoat majmuasini raqamlashtirish hamda eksport salohiyatini oshirishga qaratilgan bir qator farmon va qarorlar qabul qilinib, amaliyotga joriy etilmoqda. Ushbu huquqiy hujjatlar negizida tarmoq korxonalarini texnik va texnologik yangilash, ishlab chiqarishga resurs tejamkor texnologiyalarni joriy qilish, shuningdek, inson resurslarini boshqarishda zamonaviy HR analitikasi usullaridan foydalangan holda mehnat samaradorligini baholash tizimlarini yaratish ko‘zda tutilgan. Bu esa, o‘z navbatida, oziq-ovqat tarmog‘ida raqobatbardoshlikni oshirish bilan birga, iqtisodiy o‘sish sur'atlarini jadallashtirish imkonini beradi [1, B. 14].

ADABIYOTLAR TAHLILI VA METODOLOGIYA

Oziq-ovqat sanoatini rivojlantirish va uning iqtisodiy samaradorligini oshirish masalalari ko‘plab xorijiy va maxalliy iqtisodchi olimlar tomonidan keng tadqiq etilgan. Iqtisodiy modernizatsiya sharoitida davlatning tartibga soluvchi funksiyalari, ayniqsa soliq, bojxona va kredit siyosatining korxonalar moliyaviy barqarorligiga ta'siri bo‘yicha fundamental yondashuvlar shakllantirilgan. Tadqiqotlar shuni ko‘rsatadiki, davlatning to‘g‘ridan-to‘g‘ri aralashuvisiz qishloq xo‘jaligi

ISSN 2181-3187

mahsulotlarini chuqur qayta ishlash klasterlarini yaratish va yuqori qo‘shilgan qiymat zanjirini shakllantirish murakkab kechadi.

Shuningdek, tarmoq auditini takomillashtirish, ichki nazorat mexanizmlari orqali xarajatlarni optimallashtirish va xodimlarni boshqarish strategiyalarini modernizatsiyalash kabi yo'nalishlar xorijiy olimlarning asarlarida o‘z aksini topgan. Maqolada oziq-ovqat sanoati korxonalari faoliyatini tahlil qilishda tizimli yondashuv, qiyosiy-mantiqiy tahlil, statistik guruhlash, trendlarni aniqlash hamda iqtisodiy-matematik modellashtirish kabi ilmiy tadqiqot usullaridan keng foydalanildi. Ushbu metodologik baza tarmoqdagi joriy holatni ob'ektiv baholash, mavjud muammolarni tizimlashtirish hamda kelajakda amalga oshirilishi lozim bo‘lgan davlat siyosatining ustuvor yo‘nalishlarini prognoz qilish imkonini yaratdi [2, B. 45].

MUHOKAMA VA NATIJALAR

Oziq-ovqat sanoatini modernizatsiya qilish jarayonlari mamlakat makroiqtisodiy barqarorligiga bevosita ta'sir ko‘rsatib, bu borada hukumat tomonidan ajratilayotgan maqsadli subsidiyalar va imtiyozli kredit liniyalari korxonalarning asosiy fondlarini yangilashiga turtki bo‘lmoqda.

Tahlillar shuni ko‘rsatmoqdaki, so‘nggi besh yil ichida sohada eksportga yo‘naltirilgan mahsulotlar ulushi sezilarli darajada oshgan bo'lib, bu asosan xalqaro ISO va HACCP sifat standartlarini joriy etgan korxonalar hisobiga to‘g‘ri keladi. Biroq, tarmoqdagi ayrim korxonalarda hamon eskirgan texnologiyalarning saqlanib qolayotgani mahsulot tannarxining yuqoriligi va sifat ko‘rsatkichlarining xalqaro talablarga to‘liq javob bermasligiga olib kelmoqda. Shu o'rinda, modernizatsiya jarayonlarining iqtisodiy ko‘rsatkichlarga ta'sirini aniq raqamlar misolida ko‘rib chiqish maqsadga muvofiqdir.

Ma'lumotlarga ko‘ra, hududlarda meva-sabzavot va go‘sht-sut mahsulotlarini chuqur qayta ishlashga ixtisoslashgan klasterlarning tashkil etilishi natijasida xomashyo isrof bo‘lishi qisqargan hamda tarmoqning rentabellik darajasi o‘rtacha hisobda 15-20 foizga o'sgan [3, B. 112]. Quyidagi 1-jadvalda oziq-ovqat sanoati

ISSN 2181-3187

korxonalarining texnologik yangilanish va mahsulot eksportiga oid dinamikasi keltirilgan.

1-jadval. Oziq-ovqat sanoati korxonalarida modernizatsiya jarayonlari va eksport hajmi dinamikasi (2020-2024 yy.)

Ko‘rsatkichlar nomi	2020 yil	2021 yil	2022 yil	2023 yil	2024 yil	O'sish sur'ati (%)
Tarmoqqa jalb qilingan investitsiyalar (mln. AQSH dollari)	210	255	310	385	450	214.2
Xalqaro sifat standartlari joriy etilgan korxonalar soni	120	185	260	340	415	345.8
Qayta ishlangan oziq-ovqat mahsulotlari eksporti (mln. AQSH dollari)	350	420	515	630	780	222.8
Yuqori texnologiyalar ulushi (%)	12.5	15.0	18.2	22.5	28.0	224.0

Yuqoridagi 1-jadval ma'lumotlaridan ko'rinib turibdiki, 2020-2024 yillar oralig'ida tarmoqqa yo'naltirilgan investitsiyalar hajmi 2 barobardan ziyodga oshgan va bu bevosita raqobatbardosh mahsulotlar eksportining 222.8 foizga o'sishini ta'minlagan. Ushbu ijobiy tendensiya aynan davlat tomonidan berilayotgan soliq imtiyozlari va investitsion jozibadorlikni oshirishga qaratilgan siyosatning amaliy natijasidir. Biroq, zamonaviy uskunalar bilan ishlash malakasiga ega bo‘lgan kadrlar yetishmovchiligi masalasi hamon dolzarbligicha qolmoqda. Shu sababli, ishlab chiqarishga ilg‘or texnologiyalarni olib kirish bilan bir qatorda, oliy ta'lim muassasalarida, jumladan, pedagogika va texnologik institutlarda kadrlar tayyorlash dasturlarini ishlab chiqarish ehtiyojlariga moslashtirish talab etiladi. Buning uchun korxonalarda HR analitikasi va xodimlar auditi vositalarini keng joriy etish, mehnatga haq to'lashning moslashuvchan tizimlarini yaratish muhim ahamiyat kasb etadi. Davlat tomonidan modernizatsiya qilingan infratuzilmaga raqamli platformalarni integratsiya qilish borasidagi natijalar 2-jadvalda batafsil tahlil qilingan.

2-jadval. Oziq-ovqat tarmog'ida davlat subsidiyalari hisobiga yaratilgan qo'shimcha qiymat va tarmoq rentabelligi

ISSN 2181-3187

Mintaqalar / Yo'nalishlar	Ajratilgan subsidiyalar (mlrd. so'm)	Raqamli platformalar orqali boshqariladigan korxonalar ulushi (%)	Yaratilgan qo'shimcha qiymat (mlrd. so'm)	Tarmoq rentabellik darajasi (%)
Meva-sabzavotni qayta ishlash	150.5	35.2	480.0	22.4
Go'sht va sut sanoati	210.0	41.5	620.5	18.5
Qandolatchilik va non mahsulotlari	85.0	28.0	310.2	25.1
Ichimliklar ishlab chiqarish	120.0	55.4	540.8	29.3

2-jadval ko‘rsatkichlari tahlili shuni isbotlaydiki, raqamli platformalar va avtomatlashtirilgan boshqaruv tizimlarining joriy etilishi darajasi yuqori bo'lgan ichimliklar ishlab chiqarish hamda go'sht-sut sanoatida qo'shimcha qiymat va rentabellik ko'rsatkichlari boshqa tarmoqlarga nisbatan yuqoridir. Bu esa, oziq-ovqat sanoati logistikasi va ta'minot zanjirini raqamlashtirish qanchalik muhim iqtisodiy ahamiyatga ega ekanligini anglatadi [4, B. 88]. Shuningdek, davlat mablag'larining maqsadli va samarali ishlatilishini ta'minlash uchun ichki audit tizimlarini xalqaro standartlarga moslashtirish, bu orqali yashirin iqtisodiyot ulushini qisqartirish ham davlat siyosatining muhim yo'nalishlaridan biri sanaladi.

XULOSA

Olib borilgan tadqiqotlar va keng qamrovli tahlillar shuni ko‘rsatadiki, oziq-ovqat sanoatini modernizatsiya qilish shunchaki texnik yangilanish jarayoni emas, balki chuqur tarkibiy-institutsional islohotlarni talab etuvchi, oziq-ovqat xavfsizligini ta'minlashning strategik kafolati hisoblanadi. Tarmoqda yuqori qo‘shilgan qiymat yaratish, qishloq xo‘jaligi xomashyosini chuqur qayta ishlash darajasini oshirish va raqobatbardosh mahsulotlar bilan jahon bozorlariga chiqishda davlatning maqsadli qo‘llab-quvvatlash siyosati hal qiluvchi rol o‘ynaydi. Tahlil natijalariga asoslanib, tarmoqni yanada rivojlantirish uchun davlat siyosatining quyidagi ustuvor

ISSN 2181-3187

yo‘nalishlariga alohida e'tibor qaratish lozim deb hisoblaymiz. Birinchidan, oziq-ovqat korxonalari faoliyatiga raqamli texnologiyalar, sun'iy intellekt va blokcheyn kabi ilg‘or yechimlarni joriy etishni rag‘batlantiruvchi maxsus soliq rejimlarini va innovatsion grantlar tizimini joriy etish zarur. Bu ta'minot zanjirida shaffoflikni ta'minlab, mahsulotning daladan to iste'molchigacha bo‘lgan yo‘lini to‘liq nazorat qilish imkonini beradi. Ikkinchidan, tarmoqning investitsion jozibadorligini oshirish maqsadida xalqaro moliya institutlari mablag‘larini jalb qilish tartib-taomillarini soddalashtirish, shuningdek, davlat-xususiy sheriklik mexanizmlaridan unumli foydalangan holda zamonaviy agrologistika markazlarini barpo etish kerak. Uchinchidan, inson kapitalini rivojlantirish masalasi doimo diqqat markazida bo'lishi shart; soha uchun nafaqat texnologik jarayonlarni boshqara oladigan muhandislar, balki mehnat jarayonlarini to'g'ri baholay oladigan HR tahlilchilar va iqtisodchilar tayyorlash uzluksiz ta'lim doirasida amalga oshirilishi lozim. To'rtinchidan, korxonalarda moliyaviy nazoratni kuchaytirish, audit samaradorligini oshirish hamda xalqaro standartlarga javob beradigan korporativ boshqaruv prinsiplarini keng joriy etish tarmoqning moliyaviy barqarorligini ta'minlashga xizmat qiladi. Xulosa o‘rnida ta'kidlash mumkinki, davlat tomonidan amalga oshirilayotgan modernizatsiya siyosati kompleks yondashuvga asoslansa va ilmiy-innovatsion salohiyat bilan uzviy bog‘lansa, oziq-ovqat sanoati nafaqat ichki ehtiyojlarni qondiruvchi, balki milliy iqtisodiyotning yirik eksportyor drayveriga aylanishiga erishiladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Qosimov M.A. — Oziq-ovqat sanoati iqtisodiyoti va innovatsion rivojlanish strategiyalari — Toshkent: Iqtisodiyot, 2023. — 215 b.
2. Xodjayev R.T. — Agrosanoat majmuasida davlat tartibga solish mexanizmlari — Samarqand: Zarafshon, 2022. — 180 b.
3. Aliyev B.B. — Sanoat korxonalarida raqamli texnologiyalar va mehnat samaradorligi — Buxoro: Durdona, 2024. — 240 b.
4. Tursunov S.N. — Tarmoq iqtisodiyoti va auditni takomillashtirish yo'llari — Toshkent: Moliya, 2023. — 195 b.